

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний аграрний університет
ім. В.В. Докучаєва

Затверджено рішенням вченої ради
факультету лісового господарства
(протокол № 6 від 24.02.2020 р.)

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

**до проходження виробничої ознайомчої практики
для здобувачів факультету лісового господарства
освітнього ступеня «Молодший бакалавр»
галузі знань – 20 «Аграрні науки та продовольство»
спеціальності – 205 «Лісове господарство»**

Укладачі:

М.М. Ведмідь, професор університету, декан факультету лісового господарства;

В.В. Горошко, доцент кафедри лісівництва ім. Б.Ф. Остапенка;

В.В. Назаренко, доцент кафедри лісоуправління, лісоексплуатації та безпеки життєдіяльності;

Ю.М. Біла, доцент кафедри лісових культур і меліорацій.

Рецензенти:

А.Г. Булат, кандидат с.-г. наук, доцент, завідувач кафедри садово-паркового господарства ХНАУ ім. В.В. Докучаєва;

І.Ф. Букша, кандидат с.-г. наук, с.н.с., завідувач лабораторії моніторингу і сертифікації лісів УкрНДІЛГА ім. Г.М. Висоцького.

ЗМІСТ

1. Організація і керівництво практикою	4
1.1. Мета і завдання практики	4
1.2. Права та обов'язки здобувача-практиканта	5
1.3. Керівництво практикою	5
2. Програма практики	6
2.1. Організація та економіка виробництва	7
2.2. Лісова таксація і лісовпорядкування	7
2.3. Лісівництво	8
2.4. Лісові культури лісомеліорація	8
2.5. Лісокористування	9
2.6. Лісозахист та охорона лісів від пожеж	9
2.8. Механізація лісогосподарських робіт	9
3. Матеріали для використання на практичних і лабораторно-практичних заняттях	10
3.1. Економіка, організація і планування лісового господарства	10
3.2. Лісівництво, лісова таксація і лісовпорядкування, лісокористування	10
3.3. Лісові культури і лісомеліорація	10
4. Звітна документація про ознайомчу практику	13
4.1. Оформлення щоденника та характеристика здобувача	13
4.2. Звіт про ознайомчу практику	13
4.3. Структура звіту про ознайомчу практику	14
5. Підсумки практики	15

1. Організація і керівництво практикою

Ознайомча практика є важливою і невід'ємною складовою частиною навчального процесу, а також початковим етапом практичної підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Вона є першим етапом в циклі технологічних практик, де здобувач вивчає структуру та діяльність підприємств, особливості лісового фонду й основи ведення лісового господарства. Ознайомчу практику здобувачі початкового рівня вищої освіти проходять після першого курсу теоретичної підготовки та навчальних практик згідно з навчальним планом. Практику проводять на базі передових підприємств лісового господарства та інших установ лісогосподарського спрямування.

1.1. Мета і завдання практики

Основною метою ознайомчої практики є ознайомлення здобувача у виробничих умовах зі структурою лісогосподарського підприємства, організацією його діяльності, особливостями ведення лісового господарства, а також збір даних для дальшого використання під час навчання на другому курсі. Під час проходження практики здобувач повинен:

- ознайомитись з адміністративно-територіальною та організаційною структурою підприємства, з особливостями здійснення основних виробничих циклів і технологією виконання лісогосподарських робіт;
- ознайомитись з даними лісовпорядкування та основними проектними, технологічними і звітними документами підприємства;
- зібрати необхідні відомості для виконання практичних та лабораторних робіт з лісівництва, лісових культур і лісомеліорації, лісокористування, економіки, організації і планування лісового господарства та ін.

1.2. Права та обов'язки здобувача-практиканта

Перед виїздом на практику здобувач повинен одержати в деканаті відповідні документи, отримати консультації представника деканату й керівника практики від університету і своєчасно виїхати на місце ознайомчої практики. Після прибуття необхідно зустрітися з керівником підприємства для узгодження місця проходження практики. Керівник призначає відповідальну особу від підприємства за проходження практики. Далі здобувач складає календарний план практики, керуючись програмою практики (розділ 3) і виробничими планами підприємства.

Під час проходження практики необхідно:

- повністю виконувати завдання, передбачені програмою практики;
- дотримуватись діючих на підприємстві правил внутрішнього розпорядку;
- вивчити і дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки та виробничої санітарії;
- вести щоденник і записувати зміст і результати виконаних робіт;
- вчасно подати керівнику звіт про виконання програми практики.

1.3. Керівництво практикою

Керівництво практикою здійснюють університет і підприємство, в якому здобувач проходить ознайомчу практику.

Керівник практики від навчального закладу (викладач):

- забезпечує проведення всіх організаційних заходів перед виїздом здобувачів на практику (інструктаж про порядок проходження практики, інструктаж з техніки безпеки та ін.);
- відповідає за методичне забезпечення практики відповідно до навчального плану і програми практики;
- спільно з керівником практики від виробництва керує роботою здобувачів, передбаченою завданням ознайомчої практики.

На підприємстві відповідальність за організацію практики покладають на керівника підприємства (директора, начальника експедиції і т.д.). Безпосереднє керівництво практикою, як правило, покладають на головного лісничого, головного інженера, лісничого, помічника лісничого, таксатора, старшого наукового співробітника.

Підприємства, які є базами проходження практик:

- організовують практику здобувачів відповідно до цієї програми;
- надають місця практики, забезпечують якісне її проходження;
- проводять інструктажі з техніки безпеки та внутрішнього розпорядку і за необхідності проводять навчання безпечним методам роботи;
- несуть відповідальність за порушення здобувачами правил техніки безпеки і внутрішнього розпорядку;
- за необхідності погоджують з університетом календарні графіки проходження практики та надають відповідні зауваження та пропозиції;
- надають здобувачам-практикантам можливість користуватися наявною літературою, проектною, звітною, технічною та іншою документацією;
- допомагають у підборі матеріалів для послідуєчого використання на практичних і лабораторно-практичних заняттях;
- контролюють ведення щоденників, підготовку звітів і складають на здобувачів характеристики, відображуючи рівень знань здобувачів, їхнє ставлення до проходження практики та роботи. Перевіряючи щоденник і звіт, керівник практики ставить свій підпис і печатку підприємства.

2. Програма практики

Тривалість ознайомчої практики становить 10 робочих днів. Протягом цього часу необхідно ознайомитися зі структурою підприємства і його виробничою діяльністю з основних питань: організації та економіки виробництва, лісової таксації і лісовпорядкування, лісівництва, лісових

культур і лісомеліорації, лісокористування, лісозахисту, захисту лісів від пожеж, механізації лісогосподарських робіт.

Після вивчення і копіювання документів лісовпорядкування та таксаційних описів у конторі підприємства, аналізу лісогосподарської діяльності, проектної, технологічної і звітної документації, ознайомлення з виробничими об'єктами здобувачі роблять короткі описи видів діяльності підприємства.

Слід мати на увазі, що в щоденниках і звітах потрібно наводити не тільки назви робіт (відведення лісосік, рубки догляду, обробіток ґрунту і т.ін.), а й конкретні основні дані щодо виконання певного виду робіт.

2.1. Організація та економіка виробництва

Під час проходження практики здобувач повинен ознайомитися з різними видами виробничої діяльності підприємства, структурою управління підприємством та його підрозділами, організацією технологічних процесів на лісогосподарських роботах. Слід навести загальну характеристику лісогосподарської діяльності підприємства, планові та фактичні обсяги щорічного виробництва (обсяг рубок головного і проміжного користування, лісовідновлення тощо).

2.2. Лісова таксація і лісовпорядкування

Ознайомитися з матеріалами лісовпорядкування, проектом організації і розвитку лісового господарства, планами лісонасаджень і таксаційними описами насаджень та ін. Ознайомитися з технікою переліку дерев у насадженнях та заготовленої деревини на лісосіках, методикою підбору, рубки та обміру модельних дерев.

2.3. Лісівництво

Проаналізувати матеріали останнього лісовпорядкування. Звернути увагу на обсяги рубок головного та проміжного користування, розмір щорічного обсягу користування, ступінь охоплення та відсоток виконання запланованих лісогосподарських заходів. Ознайомитися в умовах підприємства із системами рубок головного користування, рубками догляду, технологією їхнього проведення і технологічними картами розробки лісосік.

2.4. Лісові культури лісомеліорація

Ознайомитися з календарними планами та обсягами заготівлі лісонасінневої сировини в розрізі порід та лісництв, з об'єктами тимчасової і постійної лісонасінневої бази і документацією по них; з порядком оформлення матеріалів формування партії лісового насіння та відбору середнього зразка (паспорт партії лісового насіння, етикетка, акт відбору середнього зразка та ін.). Описати види і кількість розсадників, їхню загальну площу та кількість вирощуваного садивного матеріалу у відділеннях розсадника (сіянці, саджанці деревних та плодових) окремо по відкритому та закритому ґрунту. Схарактеризувати обсяги лісовідновлення та лісорозведення по підприємству в розрізі підрозділів (лісництв) за категоріями лісокультурних площ.

Ознайомитися з характеристикою наявних смугових та масивних захисних лісонасаджень, плановими та фактичними обсягами їхнього створення й особливостями фінансування. Вивчити наявні види гідротехнічної меліорації: зрошення, осушення, гідротехнічні споруди тощо. Ознайомитися з характеристикою та роботою зрошувальної системи лісового розсадника.

2.5. Лісокористування

Ознайомитися з видами та обсягами лісоексплуатації: лісозаготівлею, заготівлею недеревної лісової та іншої продукції, рекреаційним лісокористуванням тощо. Навести основні показники лісозаготівлі (за об'ємом, площею, видами рубок, типами умов місцезростання, породами і т.д.) та стан механізації лісозаготівельних робіт.

2.6. Лісозахист та охорона лісів від пожеж.

Ознайомитися з роботою інженера-лісопатолога та інженера охорони і захисту лісу, обсягами та фінансуванням лісоохоронних заходів; з організаційно-технічними заходами щодо охорони лісу від пожеж та діючими схемами пожежної безпеки підприємства, заходами щодо пропаганди охорони природи, наявністю шкільних лісництв і програмою їх діяльності.

2.8. Механізація лісогосподарських робіт

Ознайомитися і навести перелік засобів механізації, які використовують під час: рубок головного користування і рубок догляду; збору, переробки і зберігання насіння; вирощування садивного матеріалу у розсадниках і створення лісових культур; проведення протипожежних заходів і гасіння пожеж; боротьби зі шкідниками і хворобами.

3. Матеріали для використання на практичних і лабораторно-практичних заняттях

Перед виїздом здобувачів на практику викладачі відповідних дисциплін виділяють ті програмні питання, які необхідно обов'язково розкрити на фактичному матеріалі підприємства, враховуючи особливості проведення практичних і лабораторно-практичних занять.

3.1. Економіка, організація і планування лісового господарства

- проект організації та розвитку лісового господарства державного підприємства;
- форма 3-лг "Лісогосподарська діяльність";
- форма 10-лг "Звіт про виконання виробничо-фінансового плану по лісовому та мисливському господарству та охороні навколишнього природного середовища";

3.2. Лісівництво, лісова таксація і лісовпорядкування, лісокористування

- таксаційні описи насаджень 10–15 кварталів;
- план лісових насаджень лісництва (масштаб 1:50000; 1:25000; 1:10000) останні два масштаби на ті квартали, які взято для попереднього пункту;
- копії технологічних карт (освітлення, прочистка, проріджування, прохідна, санітарні рубки, головне користування).

3.3. Лісові культури і лісомеліорація

Документація з лісового насінництва:

- баланс лісового насіння на весну по ДП (форма 32);

Документація з лісових розсадників:

- проект робіт у розсадниках по ДП (форма 02);

- акт технічного приймання робіт у посівних відділеннях розсадників (форма 06);
- звіт про наявність садивного матеріалу (форма 14);
- звіт про наявність саджанців у шкільних відділеннях і на плантаціях (форма 15);
- розрахунково-технологічні карти на вирощування різних видів садивного матеріалу;
- баланс садивного матеріалу на весну поточного року (форма 31).

Документація з лісових культур:

- відомість попереднього проектування ділянок лісокультурного фонду, що підлягають залісенню або відведенню під природне поновлення у році, по ДП (форма 01);
- проект лісових культур, лісових плантацій (форма 03);
- зведена відомість проектів лісових культур, промислових плантацій і природного поновлення (форма 05);
- технологічна карта проведення лісокультурних робіт за різними категоріями лісокультурних площ;
- звіт про загиблі та неатестовані незімкнуті лісові культури, лісові плантації (форма 26);
- звіт про наявність лісових культур, лісових плантацій (форма 27);
- наряди-акти на виконання робіт (підготовка ґрунту, виконання посіву (посадки), проведення доглядів (ручних, механізованих) та ін.) (форма № ЛГ-1);
- звіт про виконання лісокультурних робіт (форма 35);

Всі матеріали мають відповідати показникам діяльності підприємства за поточним роком (деякі – за минулим).

4. Звітна документація про ознайомчу практику

4.1. Оформлення щоденника та характеристика здобувача

В період проходження ознайомчої практики слід вести щоденник, а після її закінчення скласти звіт. Щоденник заповняють кожний день, перебуваючи на виробництві, описуючи виконані роботи і даючи критичний аналіз результатів практики. Щоденник завіряє керівник практики від виробництва, а після повернення в університет його здають на кафедру разом зі звітом.

Характеристику здобувача під час проходження практики дає керівник практики від виробництва або керівник підприємства чи підрозділу. В ній вказують ставлення здобувача до ознайомчої практики, ступінь засвоєння теоретичних знань і набутих практичних навичок, інформацію про залучення до виконання робіт, участь у громадському житті підприємства та подібну інформацію.

4.2. Звіт про ознайомчу практику

Звіт про практику складають в останні дні перебування на виробництві. Його перевіряє і завіряє керівник практики. Звіт складається зі вступу, пояснювальної записки, висновків і додатків. Обсяг пояснювальної записки з висновками 15–20 сторінок. У звіті наводять список використаних літературних джерел, нормативних матеріалів.

У вступі дають коротку характеристику підприємства, характеризують напрями і результати його діяльності.

В основній частині звіту розкривають усі питання, передбачені програмою практики, описують усі види виконуваних робіт. При цьому відображають:

- умови, в яких проводили роботи (наприклад, під час відведення лісосік вказати вік, склад, бонітет насадження і т. д.);
- технології робіт, використовувані машини, знаряддя та інструменти;
- результати й оцінки якості виконаних робіт.

До основної частини звіту додають первинні документи, затверджені на підприємстві правила техніки безпеки та ін.

У висновках здобувач аналізує практичну діяльність лісогосподарського виробництва з огляду на теоретичні знання, здобуті в процесі навчання в університеті. Обов'язково описують види лісогосподарської діяльності й об'єкти, які мають наукову, науково-практичну та виробничу цінність, містять передовий виробничий досвід тощо.

У звіті відображають участь в громадській і виробничій діяльності підприємства, конкретну роботу, виконану під час практики, та додають копії відповідних документів, а також фотографії, які відображають основні етапи проходження практики.

Для економії паперу на CD-(DVD-) диску записують електронні варіанти (оригінали чи скановані копії) проекту, таксаційного опису та інших необхідних документів. До звіту також додають фото з участю здобувача в різних видах робіт (наприклад: ознайомлення з структурою розсадника, робота з документами, перебування в лісі при будь-яких лісогосподарських роботах і таке інше). Диск прикладають до звіту (за необхідності).

4.3. Структура звіту про ознайомчу практику

Титульна сторінка

Відрядне посвідчення

Характеристика

Щоденник

Пояснювальна записка

Вступ

- 1. Організація та економіка виробництва*
- 2. Лісова таксація і лісовпорядкування*
- 3. Лісівництво*
- 4. Лісові культури і лісомеліорація*
- 5. Лісокористування*
- 6. Лісозахист та охорона лісів від пожеж*
- 7. Механізація лісогосподарських робіт*

*Висновки**Література*

Відомості про участь у діяльності підприємства

Додатки

Диск (за необхідності)

5. Підсумки практики

Після закінчення практики кожен здобувач захищає звіт перед комісією. Оцінюючи підсумки роботи здобувача, беруть до уваги характеристику, яку йому дали на підприємстві, а також рівень оволодіння зібраним матеріалом.

У разі невиконання програми практики, одержання негативного відгуку від підприємства здобувач повторно направляє на практику в період канікул. В окремих випадках можуть розглядати питання про відрахування з числа здобувачів університету.

Укладачі: **Ведмідь Микола Максимович**
Горошко Віталій Віталійович
Назаренко Віталій Васильович
Біла Юлія Миколаївна

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до проходження виробничої ознайомчої практики
для здобувачів факультету лісового господарства
освітнього ступеня «Молодший бакалавр»
галузі знань – 20 «Аграрні науки та продовольство»
спеціальності – 205 «Лісове господарство»

Редактор О.В. Васільєва
Коректор І.О. Бутильська
Комп'ютерний набір і верстка В.В. Назаренко, Ю.М. Біла

Підписано до друку 14.04.2020. Формат 60x84/16. Гарнітура Таймс
Друк офсетний. Обсяг: 0,9 ум.-друк. арк.; 0,6 обл.-вид. арк.
Тираж 100. Замовлення № _____

Виробник – редакційно-виробничий відділ Харківського національного
аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. 62483, Харківська обл., п/в
"Комуніст-1", навч. містечко, тел. 99-72-70.
E-mail: office@khau.kharkov.ua

Виготовлювач – дільниця оперативного друку ХНАУ